

ДАЙДЖЕСТ №3

СУДОВОЇ ПРАКТИКИ

**Господарського суду
Вінницької області**

ДАЙДЖЕСТ III

судової практики Господарського суду Вінницької області
(сформований на основі Постанов Північно-західного
апеляційного господарського суду та Верховного Суду за
період з 01.01.2023 по 31.12.2023)

ЗМІСТ

1. Спори, які виникають під час виконання господарських договорів. 3
2. Спори з приводу стягнення штрафних санкції та інших мір відповідальності за порушення виконання грошових зобов'язань. 15
3. Спори з питань визначення обсягів необлікованого споживання енергоносіїв та відшкодування шкоди. 27

ПЕРЕЛІК УЖИВАНИХ СКОРОЧЕНЬ:

ВП – Велика Палата Верховного Суду

ВС – Верховний Суд

ВСУ – Верховний Суд України

ВП ВС – Велика Палата Верховного Суду

КАС – Кодекс адміністративного судочинства України

КГС ВС – Касаційний господарський суд у складі Верховного Суду

КЦС ВС – Касаційний цивільний суд у складі Верховного Суду

КАС України – Касаційний адміністративний суд у складі Верховного Суду

ГПК України – Господарський процесуальний кодекс України

ЦК України – Цивільний кодекс України

ЦПК України – Цивільний процесуальний кодекс України

1. Спори, які виникають під час виконання господарських договорів.

1.1. Саме товарно-транспортна накладна підтверджує факт надання послуг з перевезення товарів (якщо таке перевезення здійснюється на договірних умовах), документує рух матеріальних цінностей та є одним із доказів реальності здійснення господарської операції з постачання товарів. Відсутність товарно-транспортної накладної, тим не менш, не може бути самостійною підставою вважати господарську операцію такою, що не відбулася, а причини відсутності ТТН у кожному конкретному випадку мають бути досліджені судом.

Факт надання послуги при перевезенні підтверджується єдиним транспортним документом або комплектом документів (залізничних, автомобільних, авіаційних накладних, коносаментів тощо), які відображають шлях прямування вантажу від пункту його відправлення до пункту його призначення.

Отже, для здійснення транспортно-експедиторської діяльності наявність товарно-транспортного документа (залізничних, автомобільних, авіаційних накладних, коносаментів тощо) є обов'язковою.

В такому випадку товарно-транспортний документ є первинним документом, який фіксує факт здійснення господарської операції, а його відсутність, відповідно, свідчить про формальне документальне оформлення транспортно-експедиторської послуги.

Обґрунтовуючи позовні вимоги, позивач посилався на неналежне виконання відповідачем зобов'язань за договором в частині виконання обов'язку оплати послуг з перевезення вантажу.

З метою підтвердження позовних вимог до суду надав товарно-транспортні накладні, рахунки - фактури, акти здачі-прийняття робіт (надання послуг) та податкові накладні.

Матеріали справи не містять підписаних сторонами заявок на перевезення вантажу, як то передбачено умовами п. 2.1. Договору Правилами перевезень вантажів автомобільним транспортом в Україні, затверджених Наказом Міністерства транспорту України №363 від 14.10.1997 року.

Суд вказує, що вартість перевезення може різнитися залежно від кілометражу; якщо вага вантажу перевищувала нормативні, вартість перевезення збільшувалась. Документів, які б підтверджували правильність застосування коефіцієнтів, правомірність визначення позивачем саме такого розміру заборгованості за транспортні послуги згідно наявних у матеріалах справи рахунків та актів здачі-прийняття робіт (надання послуг) позивачем суду не надано.

Із актів здачі-прийняття робіт (надання) послуг наданих позивачем не впливає, із сукупності яких саме товарно-транспортних накладних сформовано суму до сплати в рахунок та акті.

За своєю правовою природою рахунок на оплату товару не є первинним документом, а є документом, який містить тільки платіжні реквізити, на які потрібно перераховувати грошові кошти в якості оплати за надані послуги, тобто, носить інформаційний характер.

Відповідно до правових висновків Верховного Суду, викладених у постанові від 29.01.2020 у справі № 916/922/19, податкова накладна як доказ може оцінюватися судом лише у сукупності з іншими доказами у справі, проте не може бути єдиним доказом, на підставі якого суд встановлює факт постачання товару покупцю та його прийняття ним.

Самі лише податкові накладні (за відсутності інших доказів реального руху товарів) не є самостійними доказами на підтвердження вчинених господарських операцій, оскільки ці докази не пов'язані з фізичним переміщенням товару та підтверджують лише факт здійснення оподаткування певної господарської операції, який сам по собі не свідчить про вчинення такої господарської операції, про її реальність. Аналогічна правова позиція зазначена у постановках Верховного Суду від 21.05.2021 у справі 910/8861/20, від 10.12.2020 у справі № 910/14900/19.

Позивач, заявляючи про стягнення заборгованості, посилається на договір №1 від 23.04.2021, як на підставу своїх позовних вимог, і наполягав на стягненні заборгованості, виходячи не з розумної плати, а з умов цього договору.

Обґрунтованість позову досліджується судом через оцінку тих підстав позову, на які вказує позивач.

З огляду на зазначені вище обставини, судами першої та апеляційної інстанцій, за результатами оцінки поданих позивачем доказів у відповідності до вимог ст. 86 ГПК України, не встановлено реального надання позивачем послуг із перевезення відповідачу за спірний період, їх обсяг та вартість.

Саме невиконання позивачем покладеного на нього приписами статей 13, 74 ГПК України процесуального обов'язку з доведення належними та допустимими доказами підстав позову і спричинило процесуальний наслідок у вигляді відмови в задоволенні позовних вимог з підстав їх недоведеності.

Стандарт доказування "вірогідності доказів", на відміну від "достатності доказів", підкреслює необхідність співставлення судом доказів, які надає позивач та відповідач. У розумінні положень ст. 79 ГПК України на суд покладено обов'язок оцінювати докази, обставини справи з огляду на їх вірогідність, яка дозволяє дійти висновку, що факти, які розглядаються скоріше були (мали місце), аніж не були.

В даній справі судом першої інстанції відмовлено у задоволенні позову повністю, судом апеляційної інстанції рішення суду першої інстанції залишено без змін.

Судами не визначено необхідності в оцінці доказів з огляду на стандарт доказування "вірогідності доказів", оскільки надані позивачем та відповідачем докази не потребували співставлення судом або встановлення фактів, які розглядаються, як такі, що скоріше були (мали місце), аніж не були.

Детальніше з текстами судових рішень можна ознайомитися за посиланням:

- Рішення Господарського суду Вінницької області від 20 лютого 2023 року у справі №902/510/22 - <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109298806>;

- Постанова Північно-західного апеляційного господарського суду від 08 червня 2023 року у справі №902/510/22 - <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111482364#>.

1.2. Відповідно до п. 5 ст. 188 Господарського кодексу України та п. 3 ст. 653 Цивільного кодексу України, якщо договір змінюється або розривається у судовому порядку, зобов'язання змінюється або припиняється з моменту набрання рішенням суду про зміну або розірвання договору законної сили. Рішення господарського суду в такому випадку є юридичним фактом, з яким пов'язується настання правових наслідків, визначених ст. 653 ЦК України.

З аналізу даних норм вбачається що в момент укладення договору сторони можуть встановити що відносини укладені даним договором застосовуються до відносин між ними, які виникли до його укладення, але ніяк не можуть застосовуватись до додаткової угоди якою змінюються умови даного договору, оскільки вони змінюються з моменту набрання рішенням суду про зміну договору законної сили.

Положення частини третьої статті 631 ЦК України не можуть бути застосовані до умов Договору (Додаткової угоди до договору) яка є предметом розгляду переддоговірного спору, оскільки договірне зобов'язання між сторонами виникає саме на підставі судового рішення, тобто з моменту набрання рішенням суду про зміну Договору законної сили.

Припинення теплопостачання споживача поза межами дозвільної процедури, не припиняє нарахування оплати спожитих послуг, абонентної плати або інших послуг, надання яких пов'язане з функціонуванням системи теплопостачання та опосередковано впливає на процес надання послуг з теплопостачання окремому споживачу.

Існує усталена судова практика конвенційних органів щодо визначення основним елементом верховенства права принципу правової певності, який передбачає серед іншого і те, що у будь-якому спорі рішення суду, яке вступило в законну силу, не може бути поставлено під сумнів.

Жодна сторона не має права домагатися перегляду кінцевого й обов'язкового рішення тільки з метою проведення нового слухання та вирішення справи.

Комунальне підприємство Вінницької міської ради "Вінницяміськтеплоенерго" звернулось до Господарського суду Вінницької області з позовом до Виробничо-комерційного підприємства-товариства з обмеженою відповідальністю "Альянс-ЛТД" про визнання додаткової угоди укладеною.

Зустрічна позовна заява обґрунтована тим, що рішенням Господарського суду Вінницької області у справі № 902/1178/21 встановлена неправомірність нарахування позивачем вартості наданих послуг згідно опитувального листа у розмірі 0,54502 Гкал/год, а також встановлено, що за відсутності погоджених сторонами змін до договору відсутні правові підстави для визначення оплати із застосуванням збільшеної величини приєданого теплового навантаження.

Згідно ч. 2 ст. 651 ЦК України, договір може бути змінено за рішенням суду на вимогу однієї із сторін у разі істотного порушення договору другою стороною та в інших випадках, встановлених договором або законом.

Тому, належним способом захисту прав позивача у даному випадку є звернення з позовом до суду про визнання укладеною Додатковою угодою до Договору, що впливає з правових висновків КГС ВС від 09.06.2020 року у справі № 912/1860/19, ВП ВС від 26.05.2020 року у справі № 908/299/18, від 22.09.2020 року у справі № 159/5756/18.

Разом з тим, первісний позивач просить визнати укладеною додаткову угоду №1 до договору купівлі-продажу теплової енергії №98 від 01.10.2010 умови якої відповідно до ч.3 ст. 631 ЦК України застосовуються до відносин між ними, які виникли до її укладення, а саме з 26.11.2019.

Так, відповідно до ч. 3 ст. 631 ЦК України сторони можуть встановити, що умови договору застосовуються до відносин між ними, які виникли до його укладення.

В момент укладення договору сторони можуть встановити що відносини укладені даним договором застосовуються до відносин між ними, які виникли до його укладення, але ніяк не можуть застосовуватись до додаткової угоди якою змінюються умови даного договору, оскільки вони змінюються з моменту набрання рішенням суду про зміну договору законної сили.

З огляду на викладене, вимога позивача про визнання укладеною додаткову угоду з 26.11.2019 суперечить нормам діючого законодавства.

Крім того, у позивач також посилається на частину 2 статті 651 ЦК України - договір може бути змінено або розірвано за рішенням суду на вимогу однієї із сторін у разі істотного порушення договору другою стороною, і на частини 1, 2, 4 статті 652 ЦК України - зміна або розірвання договору у зв'язку з істотною зміною обставин, і на частину 2 статті 642 ЦК України - прийняття пропозиції, разом з тим даними статтями передбачені різні підстави позову.

Відповідно до пунктів 24, 25 Правил надання послуг з централізованого опалення, постачання холодної та гарячої води і водовідведення, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 21 липня 2005 року № 630, споживач має право відмовитися від надання послуг центрального опалення, постачання гарячої води і водовідведення. Відключення споживача від мереж ЦО і ГВП здійснюється у порядку, що затверджується центральним органом виконавчої влади з питань житлово-комунального господарства.

Самовільне відключення від мереж централізованого опалення та постачання гарячої води забороняється.

Відповідачем не надано доказів звернення із заявою до КП Вінницької міської ради "Вінницяміськтеплоенерго" про від'єднання від мережі теплопостачання, акту про таке

від'єднання, дотримання дозвільних процедур на вчинення відповідних дій, що спростовує його твердження про протилежне.

Крім того, згідно ч. 1 ст. 25 Закону України "Про теплопостачання", теплогенеруюча, теплотранспортна та теплопостачальна організації мають право: обмежувати або припиняти постачання теплової енергії споживачам після письмового попередження, надісланого не пізніше ніж за три робочі дні, в разі заборгованості за спожиту теплову енергію в порядку, встановленому законодавством.

Дана норма також кореспондує з положеннями ч. 4 ст. 26 Закону України "Про житлово-комунальні послуги".

Самовільне відключення споживачів від мережі централізованого опалення з порушенням встановленого законодавством порядку не звільняє споживача від обов'язку щодо оплати відповідних послуг (Постанови Верховного Суду від 16 жовтня 2019 року у справі № 703/69/16-ц; від 11 вересня 2019 року у справі № 456/2222/16-ц; від 19 вересня 2019 року у справі № 629/367/17; від 25 вересня 2019 року у справі № 522/401/15-ц).

У даній справі у зв'язку із припиненням нарахування вартості спожитої теплової енергії відповідачу за даним приміщенням, все ж правомірним є таке нарахування за приєднане теплове навантаження.

Тому, колегія суддів КГС ВС погодилася із висновками судів першої та апеляційної інстанцій, що первісний позов задоволенню не підлягає.

Щодо зустрічної позовної заяви, то заявляючи вимогу про стягнення з відповідача суми безпідставно отриманих коштів у порядку статті 1212 ЦК України, позивач за зустрічним позовом стверджував, зокрема про таке: Рішенням господарського суду Вінницької області у справі №902/1178/21 встановлено неправомірність нарахування КП "Вінницяміськтеплоенерго" вартості наданих послуг згідно з Опитувальним листом у розмірі 0,54502 Гкал/год., а також зазначено про те, що "за відсутності погоджених сторонами змін до Договору відсутні правові підстави для визначення оплати із застосуванням збільшеної величини приєданого теплового навантаження".

Разом з цим, згідно зі статтею 1212 ЦК України безпідставно набутим є майно, набуте особою або збережене нею в себе за рахунок іншої особи (потерпілого) без достатньої правової підстави.

Загальна умова частини першої статті 1212 ЦК України звужує застосування інституту безпідставного збагачення у зобов'язальних (договірних) відносинах, бо отримане однією зі сторін у зобов'язанні підлягає поверненню іншій стороні на підставі цієї статті тільки за наявності ознаки безпідставності такого виконання.

Під відсутністю правової підстави розуміється такий перехід майна від однієї особи до іншої, який або не ґрунтується на прямій вказівці закону, або суперечить меті правовідношення і його юридичному змісту, тобто відсутність правової підстави означає, що набувач збагатився за рахунок потерпілого поза підставою, передбаченою законом, іншими правовими актами чи правочином (див постанови Верховного Суду від 14.01.2021 у справі №922/2216/18, від 23.01.2020 у справі №910/3395/19, від 23.04.2019 у справі №918/47/18, від 01.04.2019 у справі №904/2444/18).

При цьому Верховний Суд неодноразово зазначав, що набуття однією зі сторін зобов'язання майна за рахунок іншої сторони в порядку виконання договірних зобов'язання не вважається безпідставним.

Тобто, у разі, коли поведінка набувача, потерпілого, інших осіб або подія утворюють правову підставу для набуття (збереження) майна, положення статті 1212 ЦК України можна застосовувати тільки після того, як така правова підстава в установленому порядку скасована, визнана недійсною, змінена, припинена або була відсутня взагалі. Під відсутністю правової підстави розуміється такий перехід майна від однієї особи до іншої, який або не ґрунтується на прямій вказівці закону, або суперечить меті правовідношення і його юридичному змісту. Тобто відсутність правової підстави означає, що набувач збагатився за рахунок потерпілого поза підставою, передбаченою законом, іншими правовими актами чи правочином (постанови Верховного Суду від 06.02.2020 у справі №910/13271/18, від 23.01.2020 у справі №910/3395/19, від 23.04.2019 у справі №918/47/18, від 01.04.2019 у справі №904/2444/18).

Як зазначає ВКП ТОВ "Альянс-ЛТД" спірна сума грошових коштів сплачена ним на користь відповідача за зустрічним позовом саме на виконання умов Договору.

Водночас судами попередніх інстанцій встановлено, що рішенням господарського суду у справі №902/20/21, яке набрало законної сили, у зв'язку з неналежним виконанням ВКП ТОВ "Альянс-ЛТД" умов Договору в частині оплати послуг з теплопостачання, стягнуто з відповідача за первісним позовом на користь позивача за первісним позовом заборгованість з оплати наданих послуг за Договором, яка виникла за період з лютого 2019 року до листопада 2020 року включно.

Таким чином з урахуванням того, що обставини, якими позивач за первісним позовом обґрунтовує свої вимоги ґрунтуються на вимогах про сплату коштів, які фактично стягнуто за рішенням суду у справі №902/20/21, Суд констатує що такі дії є намаганням переглянути рішення суду, яке набрало законної сили.

Матеріали даної справи не містять судових рішень, якими б було визнано недійсними актів здачі-приймання виконаних робіт (наданих послуг з теплопостачання) на підставі яких виставлялись рахунки на оплату купівлі-продажу теплової енергії.

З огляду на наведене не може бути визнане прийнятним посилення ВКП ТОВ "Альянс-ЛТД" на те, що сума грошових коштів у розмірі 46 267,51 грн, яка стягнута з позивача за зустрічним позовом за рішенням суду, що набрало законної сили може бути кваліфікована як безпідставно набуте майно (грошові кошти), оскільки у контексті спірних правовідносин рішенням суду у справі №902/2021 встановлено, що ці грошові кошти містять договірний характер.

Також за відсутності доведення позивачем обставин щодо недійсності актів здачі-приймання виконаних робіт (наданих послуг з теплопостачання) на підставі яких виставлялись рахунки купівлі-продажу теплової енергії, посилення на неправомірність таких нарахувань у зв'язку з тим, що правова підстава на якій вони набуті відпала, є недоведеними та не підтвердженими належним чином.

При цьому, КГС ВС зауважує, що хоча висновки судів попередніх інстанцій в цій частині не ґрунтуються на відсутності підстав для кваліфікації спірної суми як "безпідставно набуте майно" у розумінні положень статті 1212 ЦК України, а містять

лише висновки про недоведеність та необґрунтованість позовних вимог, це не вплинуло на прийняття правильного по суті рішення про відсутність підстав для задоволення зустрічних позовних вимог.

Детальніше з текстами судових рішень можна ознайомитися за посиланням:

- Рішення Господарського суду Вінницької області від 19 січня 2023 року у справі №902/1094/22 - <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108681804>;

- Постанова Північно-західного апеляційного господарського суду від 11 квітня 2023 року у справі №902/1094/22 - <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110277040>;

- Постанова КГС ВС від 22 червня 2023 року у справі №902/1094/22 - <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111770538#>.

1.3. Факт реєстрації виконавцем податкових накладних у ЄРПН є достатньою підставою для виникнення у відповідача грошового зобов'язання перед виконавцем в силу вимог укладеного договору.

Податкові накладні зареєстровані виконавцем в ЄРПН на виконання рішення суду в адміністративній справі, тому суди відхили аргументи відповідача про позбавлення його права на включення сум ПДВ із зареєстрованих виконавцем податкових накладних до складу податкового кредиту, внаслідок порушення строків коригування, вказавши, що відповідні обставини не належить до предмета спору в цій справі, відповідач не позбавлений права та можливості доводити відповідні матеріальні втрати в межах іншого провадження, у тому числі шляхом доведення наявності складу цивільного правопорушення для стягнення збитків.

Правовідносин, які виникли між відповідачем і первісним кредитором, пов'язані з виконанням зобов'язань за договором про надання послуг, у межах яких у відповідача як боржника виникло грошове зобов'язання з оплати наданих послуг після процедури реєстрації податкових накладних (на підставі судового рішення).

Відступлення права вимоги відбулося у грошовому зобов'язанні, що виникло із договору про надання послуг, що не може свідчити про неможливість відступлення права вимоги новому кредитору та нікчемність відповідного договору.

Згідно ст. 515 ЦК України, заміна кредитора не допускається у зобов'язаннях, нерозривно пов'язаних з особою кредитора, зокрема у зобов'язаннях про відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю.

У даному випадку між сторонами спору наявні правовідносини з надання послуг, у межах яких у відповідача виникло грошове зобов'язання з оплати даних послуг, тобто відступлення права вимоги відбулося у грошовому зобов'язанні, що виникло із договору про надання послуг.

Поряд з цим, відповідачем не було доведено як вказане зобов'язання нерозривно пов'язане із особою первинного кредитора.

За договором відступлення права вимоги не передавалося зобов'язання, яке є пов'язане з податковою звітністю та реєстрацією податкових накладних.

Натомість передавалося грошове зобов'язання, що виникло з договору надання послуги, при цьому після процедури реєстрації податкових накладних (на підставі судових актів) за наслідками господарської операції.

У даному випадку не вбачається будь-яких правових обмежень, які б не допускали заміну кредитора у зобов'язанні в силу вимог ст. 515 ЦК України, оскільки відсутні ознаки, які б вказували на нерозривну пов'язаність зобов'язання з особою попереднього кредитора.

Предметом розгляду в цій справі не виступає реальність та товарність здійснення господарських операцій між відповідачем та його контрагентом.

Змістовна оцінка господарських операцій може бути проведена лише за результатом здійснення податкової перевірки платника податків, підстави та порядок проведення якої визначено нормами Податкового кодексу України.

Наявність у матеріалах справи різних специфікацій та актів до договору, які на противагу позивачу подано відповідачем, факту реєстрації відповідних податкових накладних не спростовують. З матеріалів справи вбачається, що вартісні показники проведених господарських операцій та відповідні розміри ПДВ як в первинній документації, поданій позивачем, так і в первинній документації, наданій відповідачем, збігаються, при цьому, різні варіанти актів та специфікацій підписані сторонам договору надання послуг в один і той саме день.

З огляду на викладене, апеляційний господарський суд погоджується з висновком місцевого господарського суду про те, що відповідачем не обґрунтовано на підставі поданих доказів більшу вірогідність існування обставин, що відповідали б його процесуальній позиції.

В силу ч. 2 ст. 625 ЦК України боржник, який прострочив виконання грошового зобов'язання, на вимогу кредитора зобов'язаний сплатити суму боргу з урахуванням встановленого індексу інфляції за весь час прострочення, а також три проценти річних від простроченої суми, якщо інший розмір процентів не встановлений договором або законом.

В силу з ч. 1 ст. 550 ЦК України, право на неустойку виникає незалежно від наявності у кредитора збитків, завданих невиконанням або неналежним виконанням зобов'язання.

Умовами укладеного договору сторони узгодили, що у разі несвоєчасного здійснення замовником своїх зобов'язань щодо проведення розрахунків за надані послуги, замовник сплачує виконавцю пеню у розмірі 0,1% від несвоєчасно сплаченої суми за кожен день прострочення виконання зобов'язань.

Здійснивши перевірку правильності перерахунку пені, інфляційних втрат та 3% річних на відповідні суми податкового кредиту з ПДВ за кожною із зареєстрованих податкових накладних, колегія суддів апеляційного суду дійшла висновку про обґрунтованість і законність їх задоволення судом першої встанції.

Детальніше з текстами судових рішень можна ознайомитися за посиланням:

- Рішення Господарського суду Вінницької області від 21 грудня 2022 року у справі №902/612/22 - <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108221496>;

- Постанова Північно-західного апеляційного господарського суду від 09 березня 2023 року у справі №902/612/22 - <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109670854#>;

- Ухвала КГС ВС від 11 травня 2023 року у справі №902/612/22 - <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110908545>.

1.4. Сам по собі акт звірки розрахунків не доводить факту здійснення будь-яких господарських операцій, оскільки не є первинним бухгалтерським обліковим документом. Разом з цим, акт звірки може вважатися доказом у справі в підтвердження певних обставин, зокрема в підтвердження наявності заборгованості, її розміру, визнання боржником такої заборгованості тощо, однак, за умови, що відображена в акті інформація підтверджена первинними документами та акт містить підписи уповноважених на його підписання сторонами осіб.

Як правило, акти звірок розрахунків (чи заборгованості) складаються та підписуються бухгалтерами контрагентів і підтверджують остаточні розрахунки сторін на певну дату. Відсутність в акті звірки підписів перших керівників сторін або інших уповноважених осіб, які мають право представляти інтереси сторін, у тому числі здійснювати дії, направлені на визнання заборгованості підприємства перед іншими суб'єктами господарювання, означає відсутність в акта звірки

юридичної сили документа, яким суб'єкт господарської діяльності визнає суму заборгованості.

Суд дійшов висновку про наявність заборгованості за договором надання послуг на підставі оцінки саме сукупності доказів. При цьому, акт звіряння взаємних розрахунків не був єдиним основним доказом, висновки суду ґрунтувалися, зокрема на оцінці акту приймання-передачі наданих послуг як первинного документу, а також на оцінці акту звіряння взаємних розрахунків, банківських виписок, податкових накладних тощо.

Згідно зі статтею 204 Цивільного кодексу України правочин є правомірним, якщо його недійсність прямо не встановлена законом або якщо він не визнаний судом недійсним.

Враховуючи відсутність в матеріалах справи доказів визнання недійсним зазначеного договору відступлення прав вимоги, Верховний Суд виходив зі встановленої статтею 204 Цивільного кодексу України презумпції дійсності правочину.

Господарський суд Вінницької області позов задовольнив частково. Місцевий господарський суд виходив з того, що позовні вимоги про стягнення вартості наданих послуг за договором у розмірі 2 198 205,66 грн, що є складовою частиною заявленого до стягнення основного боргу, а також інфляційних втрат та трьох відсотків річних, нараховані на цю суму боргу, є обґрунтованими та доведеними.

Натомість, інша частина основного боргу на суму 2 090 580,30 грн, що є розміром грошового зобов'язання зі сплати ПДВ, задоволенню не підлягає, оскільки цей борг був уступлений позивачу до моменту здійснення фактичної реєстрації відповідної податкової накладної, тобто уступка права вимоги в цій частині відбулася до моменту виникнення у відповідача зобов'язання зі сплати цієї суми в силу вимог договору.

У зв'язку з викладеним суд також відмовив і у задоволенні позову в частині стягнення інфляційних втрат та трьох відсотків річних, нарахованих на суму основного боргу, що є розміром ПДВ.

Північно-західний апеляційний господарський суд постановою скасував рішення Господарського суду Вінницької області в частині відмови у задоволенні частини позовних вимог. Ухвалив в цій частині нове рішення, яким задовольнив позовні вимоги у цій частині. У решті рішення Господарського суду Вінницької області залишив без змін.

Суд апеляційної інстанції визнав помилковим висновок місцевого господарського суду про відсутність у позивача підстав для стягнення з відповідача іншої частини основного боргу на суму 2 090 580,30 грн, що є розміром грошового зобов'язання зі сплати ПДВ.

За висновком суду апеляційної інстанції у відповідача за фактом реєстрації податкової накладної виникло грошове зобов'язання перед зі сплати суми ПДВ; відступлення права вимоги відбулося у грошовому зобов'язанні, що виникло з договору про надання послуг, та відсутні правові обмеження, які б не допускали заміну кредитора у зобов'язанні в силу вимог статті 515 Цивільного кодексу України, оскільки відсутні

ознаки, які б вказували на нерозривну пов'язаність зобов'язання з особою попереднього кредитора.

За висновком суду апеляційної інстанції уступка права вимоги відбулася після здійснення реєстрації податкової накладної в ЄРПН за судовим рішенням, тобто після виникнення у відповідача зобов'язання здійснити оплату на суму, що є розміром ПДВ.

КГС ВС погодився з позицією апеляційного суду, враховуючи, що висновки суду апеляційної інстанцій, що стосуються акту звіряння, не суперечать висновкам Верховного Суду, викладеним у постановках Верховного Суду від 19 квітня 2018 року у справі № 905/1198/17, від 05 березня 2019 року у справі № 910/1389/18, від 04 грудня 2019 року у справі № 916/1727/17.

Відповідно до пункту 201.10 статті 201 Податкового кодексу України при здійсненні операцій з постачання товарів/послуг платник податку - продавець товарів/послуг зобов'язаний в установлені терміни скласти податкову накладну, зареєструвати її в Єдиному реєстрі податкових накладних та надати покупцю за його вимогою.

Податкова накладна, складена та зареєстрована в Єдиному реєстрі податкових накладних платником податку, який здійснює операції з постачання товарів/послуг, є для покупця таких товарів/послуг підставою для нарахування сум податку, що відносяться до податкового кредиту.

Податкова накладна та/або розрахунок коригування до неї, складені та зареєстровані після 01 липня 2017 року в Єдиному реєстрі податкових накладних платником податку, який здійснює операції з постачання товарів/послуг, є для покупця таких товарів/послуг достатньою підставою для нарахування сум податку, що відносяться до податкового кредиту, та не потребує будь-якого іншого додаткового підтвердження.

Обов'язок Виконавця надати Замовнику зареєстровану в Єдиному реєстрі податкових накладних (ЄРПН) податкову накладну в електронній формі визначений у пункті 2.5. договору надання послуг, а у пункті 2.7. договору визначені наслідки невиконання Виконавцем цього обов'язку. У разі настання обставин, передбачених пунктом 2.7. договору, обов'язок Замовника оплатити Виконавцю суму ПДВ з вартості наданих послуг відтермінується до моменту подання йому Виконавцем зареєстрованої в ЄРПН податкової накладної в електронній формі.

Умова, закріплена у пункті 2.7. договору надання послуг стосується виключно суми ПДВ, включеного Виконавцем до вартості наданих послуг, та не стосується відтермінування оплати основного боргу, що є безпосередньо вартістю наданих послуг. Крім того, ця умова договору не звільняє Замовника від обов'язку сплатити Виконавцю суму ПДВ, а лише відтермінує виконання ним цього обов'язку.

Усі примірники специфікації та акту, надані як позивачем, так і відповідачем, є підписаними обома сторонам договору в один і той самий день. При цьому, вартісні показники проведених господарських операцій та відповідні розміри ПДВ як в первинній документації, поданій позивачем, так і в первинній документації, наданій відповідачем, збігаються.

Складені на виконання умов договору надання послуг, та на необхідність коригування кількісних і вартісних показників податкової накладної, оскільки ці обставини (наявність у матеріалах справи різних специфікацій та актів прийому-передачі до

договору) не спростовують факту реєстрації відповідних податкових накладних, а реальність та товарність здійснення господарських операцій між відповідачем та його контрагентом не є предметом розгляду в цій справі. Верховний Суд вважає, що суд апеляційної інстанції правильно та обґрунтовано відхилив зазначені доводи відповідача, а також правильно зазначив про те, що змістовна оцінка господарських операцій може бути проведена лише за результатом здійснення податкової перевірки платника податків, підстави та порядок проведення якої визначено нормами Податкового кодексу України.

З огляду на викладене Верховний Суд погоджується з висновком суду апеляційної інстанції про те, що відповідач не обґрунтував на підставі поданих ним доказів більшу вірогідність існування обставин, що відповідали б його процесуальній позиції.

Відповідно до пункту 1 частини першої статті 512 Цивільного кодексу України кредитор у зобов'язанні може бути замінений іншою особою внаслідок передання ним своїх прав іншій особі за правочином (відступлення права вимоги).

При цьому правочин щодо заміни кредитора у зобов'язанні вчиняється у такій самій формі, що і правочин, на підставі якого виникло зобов'язання, право вимоги за яким передається новому кредиторі (частина перша статті 513 Цивільного кодексу України).

Відповідно до статті 514 Цивільного кодексу України до нового кредитора переходять права первісного кредитора у зобов'язанні в обсязі і на умовах, що існували на момент переходу цих прав, якщо інше не встановлено договором або законом.

Уступка права вимоги відбулася 08 грудня 2021 року та підтверджується договором відступлення права вимоги, а зобов'язання здійснити оплату наданих послуг у розмірі, що дорівнює сумі ПДВ, згідно з пунктом 2.7. договору надання послуг виникло 24 грудня 2020 року, тобто коли була зареєстрована податкова накладна.

Матеріали цієї справи не містять документів, які б свідчили про визнання недійсним договором про відступлення права вимоги.

Враховуючи відсутність в матеріалах справи доказів визнання недійсним зазначеного договору відступлення прав вимоги, Верховний Суд виходить зі встановленої статтею 204 Цивільного кодексу України презумпції дійсності правочину, а саме: договору про відступлення права вимоги.

З огляду на викладене Верховний Суд не бере до уваги посилання скаржника на те, що цей договір відступлення права вимоги суперечить статті 515 Цивільного кодексу України.

Зазначені доводи фактично зводяться до обґрунтування недійсності цього правочину, що не є предметом спору у цій справі.

Детальніше з текстами судових рішень можна ознайомитися за посиланням:

- Рішення Господарського суду Вінницької області від 21 грудня 2022 року у справі №902/613/22 - <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108221497>;

- *Постанова Північно-західного апеляційного господарського суду від 07 березня 2023 року у справі №902/613/22 - <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109439445>;*

- *Постанова КГС ВС від 20 липня 2023 року у справі №902/613/22 - <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112343974#>.*

2. Спори з приводу стягнення штрафних санкції та інших мір відповідальності за порушення виконання грошових зобов'язань.

2.1. Господарські суди під час здійснення перевірки правильності розрахунку інфляційний втрат, нарахованих на суму боргу, надавши оцінку доказам та доводам сторін, з урахуванням правових висновків Верховного Суду, викладених у постановках Об'єднаної палати Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду від 26.06.2020 у справі №905/21/19 та від 20.11.2020 у справі № 910/13071/19, дійшли заснованого на правильному застосуванні статті 625 ЦК України висновку про відсутність підстав для нарахування інфляційної складової боргу за жовтень 2021 року, оскільки прострочення складало неповний місяць (з урахуванням святкових та вихідних днів).

Відповідно до статті 233 ГК України у разі якщо належні до сплати штрафні санкції *надмірно великі* порівняно із збитками кредитора, суд має право зменшити розмір санкцій. При цьому повинно бути взято до уваги: ступінь виконання зобов'язання боржником; майновий стан сторін, які беруть участь у зобов'язанні; *не лише майнові, але й інші інтереси сторін, що заслуговують на увагу.*

Якщо порушення зобов'язання не завдало збитків іншим учасникам господарських відносин, суд може з урахуванням інтересів боржника зменшити розмір належних до сплати штрафних санкцій.

Розмір неустойки може бути зменшений за рішенням суду, якщо він *значно перевищує розмір збитків, та за наявності інших обставин, які мають істотне значення* (частина третя статті 551 ЦК України).

Законодавець надав суду можливість зменшувати штрафні санкції, який, у свою чергу, має керуватися при вирішенні такого питання не лише принципом свободи договору, який полягає у можливості узгодити сторонами правочину різноманітні штрафні санкції, так і принципом справедливості, добросовісності та розумності.

Застосування статті 551 ЦК України та статті 233 ГК України є правом суду та залежить виключно від встановлених судом конкретних обставин кожної справи за наслідками правової оцінки спірних правовідносин та поданих сторонами доказів, на які вони посилаються як на підставу своїх вимог або заперечень.

Верховний Суд відзначає, що поряд із засадою цивільного законодавства *свобода договору* (пункт 3 частини першої статті 3 ЦК України) також містить таку засаду як *справедливість, добросовісність та розумність* (пункт 6).

Суд першої інстанції, ухвалюючи судові рішення, виходив з такого:

- боржник (відповідач) вважається таким, що прострочив виконання грошового зобов'язання. Факт прострочення виконання грошового зобов'язання відповідачем згідно з Аграрною розпискою підтверджується матеріалами справи та відповідачем не спростовано. Відтак, позовні вимоги позивача про стягнення суми основного боргу підлягають задоволенню як правомірні та обґрунтовані;

- суд відмовив у задоволенні клопотання відповідача про закриття провадження в частині стягнення суми основного боргу з мотивів вчинення приватним нотаріусом виконавчого напису на користь ТОВ "Терравіта Кемікал" на підставі Фінансової аграрної розписки, оскільки в матеріалах справи відсутні докази пред'явлення до виконання такого виконавчого напису. При цьому судом враховано, що примусове виконання виконавчих написів нотаріусів неможливе протягом дії воєнного стану згідно з Законом України "Про внесення змін до деяких законів України щодо діяльності приватних виконавців та примусового виконання судових рішень, рішень інших органів (посадових осіб) у період дії воєнного стану" №2455-IX від 27.07.2022; а також враховано, що здійснення особою права на захист не може ставитися в залежність від застосування нею інших способів правового захисту;

- суд також відхилив доводи відповідача про передачу позивачу від кредитора тільки права на стягнення основної суми боргу з огляду на те, що за змістом акта приймання-передачі прав кредитора згідно з Аграрною розпискою від 10.06.2021: ТОВ "Терравіта Кемікал" "прийняло права кредитора за аграрною розпискою", при цьому зазначений правочин не містить застережень щодо частини переданих прав позивачу, в зв'язку з чим суд вважає, що новому кредитору перейшов весь обсяг прав за цією розпискою, в тому числі і ті, що передбачені пунктом 17 Аграрної розписки (право на стягнення пені, штрафу, 36% річних, інфляційних втрат), що не суперечить положенням Закону України "Про аграрні розписки" та відповідає пункту 11 Аграрної розписки;

- розглянувши вимогу про **стягнення 30% штрафу** згідно з Аграрною розпискою, суд дійшов висновку, що оскільки матеріалами справи встановлено факт прострочення відповідачем свого грошового зобов'язання на понад 30 календарних днів (будь-яких доказів на спростування цього факту відповідачем не надано), відтак заявлений

позивачем розмір штрафу у розмірі 1 362 172,58 грн (4 540 575,25 x 30%) є правомірним та обґрунтованим;

- розглянувши вимогу про **стягнення пені**, нарахованої в сумі 416 862,47 грн за період з 16.10.2021 по 13.04.2022, суд, здійснивши перевірку правильності нарахування штрафних санкцій, дійшов висновку про правомірність заявленого позову в межах шестимісячного строку щодо стягнення суми пені з відповідача;

- розглянувши вимогу стосовно **стягнення 36% річних** у сумі 1 339 035,62 грн за період з 16.10.2021 по 11.08.2022, суд, здійснивши перевірку правильності нарахування компенсаційних нарахувань, дійшов висновку про правомірність позову в межах заявлених вимог щодо стягнення 36% річних;

- перевіrivши вимогу про **стягнення інфляційних втрат** за період з 16.10.2021 по 31.07.2022 в розмірі 914 085,87, суд, врахувавши висновки щодо застосування статті 625 ЦК України, викладені у постановою Об'єднаної палати Касаційного господарського суду у складі *Верховного Суду від 26.06.2020 у справі №905/21/19 та від 20.11.2020 у справі №910/13071/19*, та, здійснивши перевірку правильності нарахування заявленої суми, дійшов висновку про правомірність нарахування 903 273,86 грн суми, на яку збільшилась заборгованість внаслідок інфляційних процесів. При цьому у задоволенні вимог щодо стягнення 10 812,01 грн суми, на яку збільшилась заборгованість внаслідок інфляційних процесів, відмовлено, оскільки прострочення за жовтень 2021 року складало неповний місяць, а відтак інфляційна складова боргу не враховується;

- розглядаючи **клопотання відповідача щодо зменшення** нарахованих до стягнення штрафу, пені, 36% річних на **99%**, суд, врахувавши висновки Великої Палати Верховного Суду щодо застосування статті 625 ЦК України, викладені у постанові від 18.03.2020 у справі №902/417/18, згідно з якими суд з урахуванням конкретних обставин справи, які мають юридичне значення може зменшити розмір як неустойки, штрафу, так і процентів річних за час затримки розрахунку відповідно до статті 625 ЦК України, оскільки всі вони спрямовані на відновлення майнової сфери боржника; дійшов висновку про зменшення розміру штрафу, пені та 36% річних, при цьому, взявши до уваги такі обставини:

§ відповідач є аграрним виробником, який, серед інших, покликаний забезпечити продовольчу безпеку в країні, яка перебуває у стані збройного конфлікту з російською федерацією, і покладення надмірного фінансового тягаря на останнього може призвести до погіршення його матеріального становища та неможливості виконання ним своїх основних завдань, а також може стати причиною заборгованості з виплати заробітної плати працюючим, яких в Уладово - Люлинецькій дослідно - селекційній станції - 103 працівники;

§ інтереси позивача додатково захищено (компенсовано негативні наслідки прострочення боржника) шляхом пред'явлення вимог про стягнення суми, на яку збільшилась заборгованість внаслідок інфляційних процесів;

§ позивачем не доведено розмір збитків, завданих невиконанням зобов'язань відповідачем згідно з Аграрною розпискою. При цьому долучені до матеріалів справи копії контракту від 31.08.2021 №23-22FAP-TVC, додаткової угоди до нього, CMR, інвойсу та митної декларації судом не беруться до уваги, оскільки не є належними та

достовірними доказами на підтвердження наявності заборгованості перед іншим контрагентом, а є документами про здійснення господарських операцій між позивачем та іншою особою (товарно-транспортною накладною, що застосовується при міжнародних вантажних автомобільних перевезеннях, та документами, які супроводжують вантаж, що відправляється за кордон);

§ загальний розмір штрафних та компенсаційних нарахувань складає 88,8% від розміру основного боргу, що створює несправедливо надмірний тягар для відповідача;

§ правовий зміст інституту неустойки, основною метою якого є стимулювання боржника до виконання основного грошового зобов'язання не повинен перетворюватись на несправедливо непомірний тягар для боржника і бути джерелом отримання невинуватених додаткових прибутків для кредитора;

- з урахуванням засад добросовісності, справедливості, пропорційності та розсудливості, наявні достатні правові підстави для зменшення розміру штрафу, пені та 36% річних на 90%.

Проаналізувавши зміст рішення суду першої інстанції та постанови суду апеляційної інстанції, Верховний Суд дійшов висновку, що застосування судом апеляційної інстанції норм права (зокрема статей 233 ГК України, статті 551 ЦК України) не суперечить жодному з висновків суду касаційної інстанції.

У зазначених скаржником постановках Верховного Суду в співвідношенні з оскаржуваними судовими рішеннями не міститься протилежного правового висновку щодо застосування положень статті 233 ГК України та статті 551 ЦК України.

Застосування судом положень статей 233 ГК України та статті 551 ЦК України у даній справі залежало виключно від встановлених та доведених обставин конкретної справи, а також оцінки наданих до суду доказів, що входило в предмет доказування та формувало фактично-доказову базу.

При зменшенні розміру відсотків річних, судами враховано висновки Великої Палати Верховного Суду щодо застосування статті 625 ЦК України, викладені у постанові від 18.03.2020 у справі №902/417/18, згідно з якими суд з урахуванням конкретних обставин справи, які мають юридичне значення може зменшити розмір як неустойки, штрафу, так і процентів річних за час затримки розрахунку відповідно до статті 625 ЦК України, оскільки всі вони спрямовані на відновлення майнової сфери боржника.

Водночас вирішення питань оцінки розміру збитків та інших обставин, які мають істотне значення не відноситься до повноважень Верховного Суду, завдання якого полягає лише у перевірці правильності застосування судом першої чи апеляційної інстанції норм матеріального і процесуального права на підставі встановлених фактичних обставин справи (постанови Верховного Суду від 12.02.2020 у справі №916/2259/18, від 24.02.2020 у справі №917/686/19, від 26.02.2020 у справі №922/1608/19, від 15.04.2020 у справі №922/1607/19).

Детальніше з текстами судових рішень можна ознайомитися за посиланням:

- Рішення Господарського суду Вінницької області від 12 жовтня 2022 року у справі №902/317/22 - <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106974747>;

- Постанова Північно-західного апеляційного господарського суду від 06 грудня 2022 року у справі №902/317/22 - <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107799669>;

- Постанова КГС ВС від 09 березня 2023 року у справі №902/317/22 - <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109620047#>.

2.2. Зменшення розміру неустойки є правом суду, а за відсутності в законі як переліку виняткових обставин, так і врегульованого розміру (відсоткове співвідношення) можливого зменшення штрафних санкцій, господарський суд, оцінивши надані сторонами докази та обставини справи, враховуючи загальні засади цивільного законодавства, передбачені статтею 3 ЦК України (справедливість, добросовісність, розумність) та з дотриманням правил статті 86 ГПК України на власний розсуд та внутрішнім переконанням вирішує питання про наявність або відсутність у кожному конкретному випадку обставин, за яких можливе таке зменшення та конкретний розмір зменшення неустойки.

Закон не визначає ані максимального розміру, на який суди можуть зменшити нараховані відповідно до договору штрафні санкції, ані будь-який алгоритм такого зменшення. Чинним законодавством не врегульований розмір можливого зменшення штрафних санкцій. Закон не містить вичерпного переліку обставин, які можуть бути враховані судом при зменшенні розміру неустойки.

Якщо відповідальність боржника перед кредитором за неналежне виконання обов'язку щодо своєчасного розрахунку не обмежена жодними межами, а залежить виключно від встановлених договором процентів (штрафу, пені, річних відсотків), то за певних обставин обсяг відповідальності може бути нерозумним з огляду на його непропорційність наслідкам правопорушення.

Він може бути несправедливим щодо боржника, а також щодо третіх осіб, оскільки майновий тягар відповідних виплат може унеможливити виконання боржником певних зобов'язань, зокрема з виплати заробітної плати своїм працівникам та іншим кредиторам, тобто цей тягар може бути невиправдано обтяжливим чи навіть непосильним.

У таких випадках невизнання за судом права на зменшення розміру відповідальності може призводити до явно нерозумних і несправедливих наслідків.

Тобто має бути дотриманий розумний баланс між інтересами боржника та кредитора. Позивач не надав суду доказів заподіяння йому збитків внаслідок прострочення сплати суми заборгованості за щодобові небаланси за спірний період.

Крім стягнення пені позивач також заявив до стягнення 3% річних та інфляційні, які за своєю природою є компенсацією за користування належними до сплати позивачу коштами, та інфляційні нарахування, які є відшкодуванням втрат позивача, спричинених знеціненням грошових коштів, та які визнано судом обґрунтованими, що в свою чергу забезпечує захист майнових прав та інтересів позивача.

Після відкриття провадження у справі та збільшення розміру позовних вимог, відповідач здійснив погашення заборгованості з оплати за негативні щодобові небаланси за січень 2020 року на суму 22 338 661,59грн., та часткове погашення заборгованості з оплати за негативні щодобові небаланси за лютий 2021 року на суму 129 207 685,00грн..

З огляду на приписи діючого законодавства, а також з огляду на всі фактичні обставини справи, судами враховано:

- ступінь виконання зобов'язання відповідачем;
- майновий стан сторін, наявність збитків згідно звіту про фінансові результати, які по закінченню 2021 року склали більше 140 млн.грн.;
- відсутність доказів понесення скаржником збитків у результаті порушення відповідачем зобов'язання;
- значна заборгованість учасників ринку природного газу перед АТ "Вінницягаз";
- значний розмір заявлених до стягнення з Товариства пені, 3% річних та інфляційних нарахувань.

З урахуванням конкретних обставин в їх сукупності суд першої інстанції, з позицією якого погодились суди апеляційної та касаційної інстанції, дійшов висновку, що **зменшення розміру пені на 75%** є оптимальним балансом інтересів сторін та таким, що запобігатиме настанню негативних наслідків для сторін.

Разом з тим, суд не вбачав підстав для зменшення розміру інфляційних втрат та **3 % річних виходячи з наступного.**

Норми ч. 3 статті 551 ЦК України та статті 233 ГК України передбачають можливість зменшення розміру виключно неустойки (штрафу, пені).

В обґрунтування підстав для зменшення 3% річних та інфляційних втрат відповідач послався на правову позицію, викладену у постанові Великої Палати Верховного Суду від 18 березня 2020 року у справі №902/417/18.

Як слідує з вказаної постанови Великої Палати Верховного Суду, під час розгляду справи встановлено, що умовами договору сторони передбачили відповідальність за прострочення виконання відповідачем грошового зобов'язання у вигляді пені та штрафу, збільшили позовну давність за відповідними вимогами, а також пунктом 5.5 договору змінили розмір процентної ставки, передбаченої частиною другою статті 625 ЦК України, і встановили її в розмірі сорока відсотків річних від несплаченої загальної вартості товару протягом 90 календарних днів з дати, коли товар повинен бути сплачений

покупцем та дев'яносто шести відсотків річних від несплаченої ціни товару до дня повної оплати з дати закінчення дев'яноста календарних днів (п. 8.18 Постанови).

Проте, в даній справі позивачем нараховано відсотки річних за прострочення виконання грошового зобов'язання в розмірі, що встановлений законом - безпосередньо статтею 625 ЦК України.

На переконання суду, в даному випадку правовідносини, яким надано правову оцінку у постанові Великої Палати Верховного Суду від 18 березня 2020 року у справі №902/417/18 не є подібними тим правовідносинам, які досліджені судом в даному конкретному випадку.

Таким чином, нараховані 3% річних та інфляційні втрати є законними, обґрунтованими, та співмірними з розміром заявлених вимог про стягнення заборгованості та не є надмірними.

Враховуючи можливість зменшення розміру виключно неустойки (штрафу, пені), що прямо встановлено нормами статті 551 Цивільного кодексу України та статті 233 Господарського кодексу України та законодавством не передбачено можливості суду зменшити нараховані інфляційні втрати та 3% відсотки річних.

Детальніше з текстами судових рішень можна ознайомитися за посиланням:

- Рішення Господарського суду Вінницької області від 02 листопада 2022 року у справі № 902/977/20 - <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107349024>;

- Постанова Північно-західного апеляційного господарського суду від 24 січня 2023 року у справі № 902/977/20 - <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108651095>;

- Постанова КГС ВС від 13 червня 2023 року у справі № 902/977/20 - <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111584780#>.

2.3. Інститут зменшення неустойки судом є ефективним механізмом забезпечення балансу інтересів сторін порушеного зобов'язання.

Якщо порушення зобов'язання учасника господарських відносин не потягло за собою значні збитки для іншого господарюючого суб'єкта, то суд може з

урахуванням інтересів боржника зменшити розмір належних до сплати штрафних санкцій.

Застосоване у статті 233 ГК України та статті 551 ЦК України словосполучення "суд має право" та "може бути зменшений за рішенням суду" свідчить про те, що саме суд користується певною можливістю розсуду щодо зменшення розміру штрафних санкцій (неустойки), оцінюючи розмір збитків та інші обставини, які мають істотне значення.

При цьому, ні у зазначеній нормі, ні в чинному законодавстві України не міститься переліку виняткових випадків (обставин, які мають істотне значення), за наявності яких господарським судом може бути зменшено неустойку.

Разом з тим, приймаючи рішення про зменшення неустойки, суд також повинен виходити із того, що одним із завдань неустойки є стимулювання належного виконання договірних зобов'язань, при цьому вона має обов'язковий для учасників правовідносин характер.

З метою захисту інтересів постраждалої сторони законодавець може встановлювати правила, спрямовані на те, щоб така сторона не була позбавлена компенсації своїх майнових втрат. Такі правила мають на меті компенсацію постраждалій стороні за рахунок правопорушника у певному заздалегідь визначеному розмірі (встановленому законом або договором) майнових втрат у спрощеному порівняно зі стягненням збитків порядку, і ця спрощеність полягає в тому, що кредитор (постраждала сторона) не повинен доводити розмір його втрат, на відміну від доведення розміру збитків.

Наприклад, такими правилами є правила про неустойку, передбачені статтями 549-552 Цивільного кодексу України. Для того щоб неустойка не набула ознак каральної санкції, діє правило частини третьої статті 551 Цивільного кодексу України про те, що суд вправі зменшити розмір неустойки, якщо він є завеликим порівняно зі збитками, які розумно можна було б передбачити. Якщо неустойка стягується понад збитки (частина перша статті 624 Цивільного кодексу України), то вона також не є каральною санкцією, а має саме компенсаційний характер.

Така неустойка стягується не понад дійсні збитки, а лише понад збитки у доведеному розмірі, які, як правило, є меншими за дійсні збитки. Для запобігання перетворенню неустойки на каральну санкцію суд має застосовувати право на її зменшення. Тож право суду на зменшення неустойки є проявом принципу пропорційності у цивільному праві.

Водночас закріплений законодавцем принцип можливості обмеження свободи договору в силу загальних засад справедливості, добросовісності, розумності може бути застосований і як норма прямої дії, як безпосередній правовий засіб врегулювання прав та обов'язків у правовідносинах.

Якщо відповідальність боржника перед кредитором за неналежне виконання обов'язку щодо своєчасного розрахунку не обмежена жодними межами, а залежить виключно від встановлених договором процентів (штрафу, пені, річних відсотків), то за певних обставин обсяг відповідальності може бути нерозумним з огляду на його непропорційність наслідкам правопорушення.

Він може бути несправедливим щодо боржника, а також щодо третіх осіб, оскільки майновий тягар відповідних виплат може унеможливити виконання боржником певних зобов'язань, зокрема з виплати заробітної плати своїм працівникам та іншим кредиторам, тобто цей тягар може бути не виправдано обтяжливим чи навіть непосильним.

У таких випадках невизнання за судом права на зменшення розміру відповідальності може призводити до явно нерозумних і несправедливих наслідків. Тобто має бути дотриманий розумний баланс між інтересами боржника та кредитора.

Подібних висновків щодо розміру штрафних санкцій дійшла Велика Палата Верховного Суду 19 червня 2019 року у справах №703/2718/16-ц та №646/14523/15-ц; у справі №902/417/18 від 18.03.2020 року.

Судом першої інстанції зменшуючи пеню та штраф на 50 % враховано:

- ступінь виконання зобов'язання відповідачем та поведінка винної сторони: відповідач не ухилявся від виконання взятих на себе зобов'язань за Договором, основний борг систематично погашається шляхом договірної списання;

- позивач застосував до відповідача також таку міру відповідальності, як стягнення 3% річних, які є платою за користування коштами, що не були своєчасно оплачені боржником;

- пеня та штраф є лише санкцією за невиконання зобов'язання, а не основним боргом, а тому при зменшенні їх розміру позивач не несе значного негативного наслідку в своєму фінансовому становищі з урахуванням задоволення позовних вимог про стягнення 3% річних та інфляційних втрат.

Наведене вище у своїй сукупності є винятковими обставинами, які є підставою для застосування положення ст. 551 ЦК України, ст. 233 ЦК України та зменшення пені з урахуванням, зазначених висновків Великої Палати Верховного Суду.

Оцінивши наведені сторонами доводи, надані докази та обставини справи в їх сукупності, реалізуючи свої дискреційні повноваження, передбачені статтями 551 ЦК України та 233 ГК України, **суд виснував про можливість зменшення розміру пені та штрафу на 50 %**, виходячи із загальних засад, встановлених у статтю 3 ЦК України, а саме, справедливості, добросовісності та розумності, а також дотримавшись принцип розумного балансу між інтересами сторін.

Детальніше з текстами судових рішень можна ознайомитися за посиланням:

- Рішення Господарського суду Вінницької області від 23 лютого 2023 року у справі № 902/1129/22 - <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109361690>;

- *Постанова Північно-західного апеляційного господарського суду від 03 травня 2023 року у справі № 902/1129/22 - <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110687404>;*

- *Постанова КГС ВС від 02 серпня 2023 року у справі № 902/1129/22 - <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112664559#>.*

2.4. Принцип свободи договору належить до загальних засад цивільного законодавства, закріплених у ст. 3 ЦК України, та є одним із принципів здійснення суб'єктивних цивільних прав.

Законодавцем передбачено, що договором може бути встановлено інший розмір процентів річних, а не інший спосіб їх обчислення (зокрема, в розмірі певного проценту за кожний день прострочення).

Проценти, які відповідно до договору нараховуються за кожен день прострочення виконання зобов'язання, за своєю правовою природою підпадають під визначення пені, передбаченої статтею 549 ЦК України.

Одночасне застосування одного виду цивільно-правової за одне й те саме порушення свідчить про недотримання положень, закріплених у статті 61 Конституції України, відповідно до якої ніхто не може бути двічі притягнений до юридичної відповідальності одного виду за одне й те саме правопорушення.

Водночас в межах свободи договору дозволено все те, що не суперечить Закону, а в даному випадку пункт Договору в частині визначення процентів суперечить ч. 2 ст. 549 Цивільного кодексу України, що у разі їх одночасного застосування із визначеною сторонами пенею призведе до порушення положень ст. 61 Конституції України.

Судами також відхилено посилання відповідача на форс-мажорні обставини (обставини непереборної сили) як на підставу відсутності його вини у простроченні виконання зобов'язання, встановивши, що такі обставини існували як до укладення договору, так і на момент його виконання.

Господарськими судами була надана оцінка сертифікату Торгово-промислової палати, наданому відповідачем, у сукупності з іншими доказами, на підставі чого дійшли висновку, що посилання відповідача на обставини непереборної сили не є підставою для звільнення відповідача від відповідальності за прострочення виконання зобов'язання.

Предмет спору стосувався нарахування Міністерством Оборони України та стягнення з Державного підприємства штрафних санкцій за порушення строків виконання робіт та надання звітних документів за договором підряду.

Відповідно до Календарного плану надання послуг з ремонту Виробів (Додаток №1 до Договору) сторони визначили термін виконання ремонту - 15.11.2021 та термін надання звітних документів - 30.11.2021. Тобто сам по собі Додаток №1 як календарний план надання послуг містить у собі дві дати та етапи робіт, останньою з яких є 30.11.2021.

Поряд з цим не зважаючи на наявність етапності виконання договору, дані умови Договору не змінюють самої правової природи зобов'язання з виконання підрядних робіт, яке в даному випадку по своїй суті є неподільним зобов'язанням, яке за наявності декількох дат виконання, має бути виконане не пізніше останньої дати, погодженої сторонами.

Господарські суди попередніх інстанцій, надавши оцінку укладеному між сторонами договору, встановили, що останній за своєю правовою природою є договором підряду з елементами договору про надання послуг та, що зобов'язання відповідача за ним є неподільним, яке останній повинен був виконати не пізніше останньої дати, узгодженої сторонами у договорі.

Пунктом 7.2. Договору сторони погодили, що за порушення терміну виконання зобов'язання з Виконавця стягується пеня у розмірі 0,1 відсотка вартості послуг, з яких допущено прострочення виконання за кожний день прострочення, а за прострочення понад тридцять днів додатково стягується штраф у розмірі 7 (сім) відсотків вказаної вартості.

Отже, відповідальність у вигляді пені за змістом п. 7.2. Договору сторони встановили саме за порушення терміну виконання зобов'язання, а не виконання певних етапів робіт.

Судами було відмовлено у стягненні з відповідача 263 549, 45 грн процентів за порушення термінів надання звітних документів не безпідставно як зазначає позивач у касаційній скарзі, а за відсутності підстав для їх стягнення.

Ці спірні кошти за своєю правовою природою є пенею і їх стягнення, при стягненні з відповідача пені на підставі абз. 1 п. 7.2 договору, призведе до застосування до відповідача подвійної відповідальності за одне і те ж порушення, що є недопустимим з огляду на ст. 61 Конституції України.

Також, відмовляючи у стягненні цих коштів, суди попередніх інстанцій взяли до уваги і те, що у п. 7.2 договору сторони досягли згоди, що відповідно до ч. 2 ст. 625 ЦК України, ч. 6 ст. 231 ГК України сторони встановили інший розмір відсотків - 0 (нуль) для замовника.

Щодо доводів скаржника Державного підприємства про наявні у даному випадку форс-мажорні обставини, як підстави звільнення від взятих на себе договірних зобов'язань, то змістом частини 1 статті 614 ЦК України визначено, що особа, яка порушила зобов'язання, несе відповідальність за наявності її вини (умислу або необережності), якщо інше не встановлено договором або законом. Особа є невинуватою, якщо вона доведе, що вжила всіх залежних від неї заходів щодо належного виконання зобов'язання.

Положеннями статті 617 ЦК України визначено, що особа, яка порушила зобов'язання, звільняється від відповідальності за порушення зобов'язання, якщо вона доведе, що це порушення сталося внаслідок випадку або непереборної сили.

Не вважається випадком, зокрема, недодержання своїх обов'язків контрагентом боржника, відсутність на ринку товарів, потрібних для виконання зобов'язання, відсутність у боржника необхідних коштів.

При цьому, у пункті 1 частини 1 статті 263 ЦК України наведено ознаки непереборної сили та визначено, що непереборна сила це надзвичайна або невідворотна за даних умов подія.

У разі здійснення підприємницької діяльності особа має усвідомлювати, що така господарська діяльність здійснюється нею на власний ризик. Юридична особа самостійно розраховує ризики настання несприятливих наслідків в результаті тих чи інших її дій, та самостійно приймає рішення про вчинення чи утримання від таких дій.

Настання несприятливих наслідків в господарській діяльності юридичної особи є її власним комерційним ризиком, на основі якого і здійснюється підприємництво.

На підтвердження наявності обставин непереборної сили (форс-мажорних обставин) відповідачем надано сертифікат Вінницької торгово-промислової палати № 0500-22-0071 від 18.02.2022 про форс-мажорні обставини, яким засвідчено форс-мажорні обставини (обставини непереборної сили): обмеження встановлені адміністративними та нормативно-правовими актами у зв'язку з пандемією Covid в Німеччині та наслідки повені, що сталася влітку 2021 року в районі м. Кельн (Німеччина) щодо обов'язку (зобов'язання) ДП "45 ЕМЗ", а саме: виконати регламентований ремонт танко-ремонтної майстерні ТРМ-80 з доведенням до виду ТРМ-80Д, а Міністерство оборони України прийняти та оплатити ці послуги.

Відповідно до вказаного сертифікату період дії форс-мажорних обставин (обставини непереборної сили): дата настання: 21.10.2021, дата закінчення: 15.02.2022.

У постанові Верховного Суду від 30.11.2021 у справі № 913/785/17 визначено, що форс-мажорні обставини не мають преюдиційного характеру і при їх виникненні сторона, яка посилається на них як на підставу неможливості виконання зобов'язання, повинна довести наявність таких обставин не тільки самих по собі, але й те, що ці обставини були форс-мажорними саме для цього конкретного випадку виконання господарського зобов'язання. Доведення наявності непереборної сили покладається на особу, яка порушила зобов'язання.

Форс-мажор (у даному випадку обмеження встановлені адміністративними та нормативно-правовими актами у зв'язку з пандемією Covid в Німеччині та наслідки повені) повинен бути у причинному зв'язку з негативними наслідками для підприємницької діяльності.

Водночас, відповідачем не доведено, що саме обмеження встановлені адміністративними та нормативно-правовими актами у зв'язку з пандемією Covid в Німеччині та наслідки повені, призвело до унеможливлення виконання конкретних зобов'язань за Договором.

Відповідач почав вживати заходи з засвідчення форс-мажорних обставин після звернення позивача до нього з претензіями.

Своєчасне повідомлення іншої сторони про настання форс-мажорних обставин спрямоване на захист прав та інтересів іншої сторони договору, яка буде розуміти, що не отримає вчасно товар (роботи, послуги) та, можливо, зможе зменшити негативні наслідки

форс-мажору; водночас неповідомлення або несвоєчасне повідомлення про форс-мажорні обставини позбавляє сторону, яка порушила цей обов'язок, права посилається на ці обставини як на підставу звільнення від відповідальності, якщо це передбачено договором (втрата стороною права посилання на форс-мажор)".

Окрім того, вищевказані форс-мажорні обставини (наймасштабніша повинь у м. Кельн Федеративної Республіки Німеччина, що сталася 14.07.2021) існували до укладення Договору.

Таким чином, неможливість виконання свого зобов'язання іншим контрагентом відповідача не має прямого впливу на зобов'язання сторін за Договором про закупівлю послуг за державні кошти.

Детальніше з текстами судових рішень можна ознайомитися за посиланням:

- Рішення Господарського суду Вінницької області від 09 лютого 2023 року у справі № 902/1154/22 - <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109070465>;

- Постанова Північно-західного апеляційного господарського суду від 30 травня 2023 року у справі № 902/1154/22 - <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111397440>;

- Постанова КГС ВС від 19 вересня 2023 року у справі № 902/1154/22 - <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113690310#>.

3. Спори з питань визначення обсягів необлікованого споживання енергоносіїв та відшкодування шкоди.

3.1. Власник комерційного ВОГ або суб'єкт господарювання, що здійснює його експлуатацію на підставі відповідного договору з власником, забезпечує належний технічний стан комерційного ВОГ та його складових (зокрема ЗВТ), а також

проведення періодичної повірки ЗВТ (крім населення) в порядку, визначеному главою 7 цього розділу, та відповідає за дотримання правил експлуатації комерційного вузла обліку та його складових (ЗВТ). Технічне обслуговування елементів комерційного ВОГ, зокрема здійснення ревізії запірних пристроїв та фільтрів, повірки та ремонту ЗВТ, проводить власник цього комерційного ВОГ або суб'єкти господарювання, що здійснюють його експлуатацію на підставі відповідного договору з власником, згідно з експлуатаційними документами в спеціалізованих сервісних центрах (п. 1 гл. 6 розд. X Кодексу газорозподільних систем, затвердженим Постановою Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг №2494 від 30.09.2015 року).

Відповідно до положень п.6 цієї ж глави, у разі виявлення позаштатного режиму роботи комерційного ВОГ чи його складових, пошкодження ЗВТ або пошкодження пломб чи захисних елементів власник (користувач), на території або у приміщенні якого встановлений комерційний ВОГ чи його складові, має терміново поінформувати про це Оператора ГРМ та за потреби вжити заходів для недопущення аварійної ситуації з урахуванням техніки безпеки.

ч.6 гл.6 розд. X Кодексу відносить до випадків позаштатного режиму роботи комерційного ВОГ, зокрема витіки газу з елементів та конструкції комерційного ВОГ, у тому числі імпульсних ліній манометрів, датчиків тиску і температури тощо, і встановлює, що якщо внаслідок позаштатного режиму роботи комерційного ВОГ чи його складових буде підтверджено факт необлікованого чи облікованого частково об'єму розподіленого (спожитого, переданого) природного газу, розрахунок необлікованих (облікованих частково) об'ємів природного газу за період несправності комерційного ВОГ чи його складових здійснюється відповідно до вимог цього Кодексу.

Вказана норма містить імперативну вказівку на необхідність здійснення перерахунку у випадку коли датчик тиску працює в позаштатному режимі, яке і мало місце за даних обставин, оскільки при наявності витоків газу з імпульсної лінії датчика тиску, лічильник не має об'єктивної можливості передавати правильні вихідні сигнали коректору, з огляду на що останній не може працювати коректно.

Водночас зазначена потреба не ставиться в залежність від справності/несправності коректора об'єму газу чи інших допоміжних пристроїв.

Правовідносини, що виникли між сторонами, регулюються Цивільним кодексом України, Господарським кодексом України, Законом України "Про ринок природного газу", Законом України "Про забезпечення комерційного обліку природного газу", а також Кодексом газорозподільних систем, затвердженим Постановою Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг від 30.09.2015р. №2494 та зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 06.11.2015р. за №1379/27824.

Позаштатний режим роботи комерційного ВОГ, зокрема, включає:

1) витоки газу з елементів та конструкції комерційного ВОГ, у тому числі імпульсних ліній манометрів, датчиків тиску і температури тощо;

2) відсутність зміни показань лічильника газу (обчислювача або коректора об'єму газу), загальмованість або рух з ривками зчитувального механізму при фактичній витраті (споживанні) природного газу;

3) наявність сторонніх шумів та нехарактерних звуків при роботі лічильника газу чи іншого ЗВТ;

4) індикація або наявність повідомлень про порушення в роботі ЗВТ, в тому числі про необхідність зміни елементів живлення;

5) забруднення або відкладання осадів, потрапляння сторонніх предметів до внутрішньої порожнини вимірювального трубопроводу або лічильника газу чи на робочі поверхні первинних перетворювачів;

6) інші ознаки порушень вимог щодо експлуатації ЗВТ, які можуть вплинути на результати вимірювання.

Якщо внаслідок позаштатного режиму роботи комерційного ВОГ чи його складових буде підтверджено факт необлікованого чи облікованого частково об'єму розподіленого (спожитого, переданого) природного газу, розрахунок необлікованих (облікованих частково) об'ємів природного газу за період несправності комерційного ВОГ чи його складових здійснюється відповідно до вимог цього Кодексу.

У відповідності Акту перевірки технічного стану вузла обліку від 07.12.2021р. №041807 зафіксовано витік газу на імпульсній лінії відбору тиску. Витік газу усунено о 11:45. Проведено додаткове опломбування кришки фільтра газу. Даний Акт підписаний трьома представниками відповідача та представником позивача, останній підписав його без будь яких зауважень.

Відповідно Акту про порушення від 07.12.2021р. №000668 встановлено порушення з боку позивача, яке передбачене підпунктом 1 пункту 3 глави 2 розділу XI Кодексу газорозподільних систем - пошкодження ЗВТ (лічильника газу) або робота комерційного ВОГ чи його складових в позаштатному режимі, внаслідок чого витрата (споживання) природного газу комерційним ВОГ не обліковується або обліковується некоректно. Акт про порушення підписаний трьома представниками відповідача та представником позивача.

Як встановлено судом, що складений оператором ГРМ Акт про порушення повністю відповідає вимогам Кодексу ГРМ, які ставляться до такого Акту, і є таким, що містить всі необхідні відомості.

Покликання позивача, що обстеження проводилось без присутності представника позивача, судом оцінюються критично, оскільки сам факт витоку газу останнім підтверджено та зазначено, що після усунення витоку показники тиску залишились майже незмінними.

Верховний Суд у складі об'єднаної палати Касаційного господарського суду в постанові від 18.11.2022р. у справі №914/993/21 дійшов наступного висновку, зокрема:

"114. Витік газу означає відсутність певної кількості природного газу в тому з'єднанні / в тому місці, де він повинен бути наявним. З огляду на витоки, лічильник не може відобразити правильний об'єм (обсяг) природного газу, що проходить через нього,

оскільки газ може не поступати до нього у тій кількості, як би це було при роботі в нормальному режимі.

115. Таким чином, за наявності витоків газу на манометрі до лічильника та на фланцевому з'єднанні засувки до лічильника, лічильник не має об'єктивної можливості передавати правильні вихідні сигнали коректору, з огляду на що останній не може працювати коректно.

116. Отже, виходячи з технічного функціоналу коректора об'єму газу, наданого в Кодексі ГРМ (сукупність ЗВТ, які вимірюють тиск і температуру газу, що протікає у вимірювальному трубопроводі, обчислюють об'єм газу за стандартних умов, перетворюючи вихідні сигнали від лічильника газу), а також зі складу комерційного ВОГ, відомості коректора не можуть вважатись достовірними для визначення об'єму газу у випадку отримання даних від лічильника, який неправильно вимірював об'єм газу.

117. Саме тому Об'єднана палата вважає помилковими та відхиляє доводи скаржника про те, що некоректна робота лічильника за вказаних обставин не впливає на правильність показань коректора об'єму газу....".

З огляду на встановлені обставини суд не вбачав підстав для звільнення споживача від здійснення донарахування обсягів необлікованого газу з підстав, зазначених у п.8 гл.4 розд. XI Кодексу (своєчасне письмове повідомлення споживачем Оператора ГРМ про пошкодження ЗВТ/лічильника газу або пломби (крім її відсутності) та за умови відсутності пошкодження пломби з прихованими заходами чи несанкціонованого втручання в роботу ЗВТ/лічильника газу; при порушеннях, пов'язаних з пошкодженням ЗВТ та/або пломб на ЗВТ, за наявності по об'єкту споживача даних дублюючого ВОГ, а також в ситуації, коли наявні дані в обчислювачі/коректорі об'єму газу є достатніми для визначення об'єму природного газу по об'єкту споживача, процедура), так як в матеріалах справи відсутні дані про своєчасне повідомлення споживачем, а зафіксоване порушення не було пов'язане з пошкодженням ЗВТ та/або пломб на ЗВТ, а лише з його позаштатним режимом роботи.

Таким чином, враховуючи доведеність факту вчинення споживачем виявленого оператором ГРМ порушення, відповідність складеного Акту про порушення та прийнятого рішення вимогам законодавства, беручи до уваги, що розрахунок обсягу та вартості необлікованого природного газу виконано відповідачем з дотриманням наведеної у Кодексі методики, з обранням правильних значень величин та за вірно визначений період, відсутні є підстави для визнання протиправним та скасування оспорюваного рішення оператора ГРМ і водночас наявними є підстави для стягнення зі споживача суми, яку було донараховано оператором ГРМ.

Виходячи із системного аналізу обставин встановлених при розгляді даної справи у їх сукупності та наданих доказів, виходячи із загальних засад, встановлених у ст.3 ЦК України, а саме, справедливості, добросовісності, розумності, суд апеляційної інстанції погодився з обґрунтованим висновком суду першої інстанції про відсутність правових підстав для скасування рішення відповідача, тому позов є безпідставним та в його задоволенні слід відмовити.

Детальніше з текстами судових рішень можна ознайомитися за посиланням:

- Рішення Господарського суду Вінницької області від 18 січня 2023 року у справі № 902/716/2 - <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108625170>;

- Постанова Північно-західного апеляційного господарського суду від 28 березня 2023 року у справі № 902/716/22 - <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109867128>;

- Ухвала КГС ВС від 06 червня 2023 року у справі № 902/716/22 - <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111428666#>.

3.2. Обставини, які підлягають встановленню судом у справі, - це юридичні факти, тобто життєві обставини (дії, події), з якими правом пов'язується виникнення юридичних наслідків. Натомість правова оцінка - це висновок щодо застосування права за певних життєвих обставин.

Згідно з частиною четвертою статті 75 ГПК України обставини, встановлені рішенням суду в господарській, цивільній або адміністративній справі, що набрало законної сили, не доказуються при розгляді іншої справи, у якій беруть участь ті самі особи або особа, стосовно якої встановлено ці обставини, якщо інше не встановлено законом.

Правова оцінка може полягати, зокрема, у висновках, зроблених у зв'язку з установленними судом життєвими обставинами, про те, чи виникли юридичні наслідки та які саме, чи порушене право особи, чи виконане зобов'язання належним чином відповідно до закону та договору, чи певна поведінка є правомірною або неправомірною, чи додержано стороною вимог закону тощо.

Надання протилежних висновків в іншій справі щодо одних і тих же обставин буде протирічити одному з основних елементів верховенства права принципу юридичної визначеності, який серед іншого передбачає, що рішення суду з будь-якої справи, яке набрало законної сили, не може бути поставлено під сумнів.

Рішенням Господарського суду Вінницької області від 27.04.2023 в задоволенні позову відмовлено повністю.

Ухвалюючи рішення, суд першої інстанції виходив з того, що матеріали справи не містять інформації про складання акта про недопуск працівників позивача до усіх

приміщень відповідача з метою вимірювання рівня максимального навантаження, складеного з дотриманням вимог пункту 1.1.2 ПРРЕЕ, а тому позивачем не доведено правомірність застосування підпункту 3 пункту 8.4.10 ПРРЕЕ при визначенні рівня максимального навантаження та розрахунку вартості необлікованої електричної енергії в сумі 2 005 300,76 грн.

На переконання місцевого суду, позивач мав як достатній обсяг повноважень, так і обов'язок (за відсутності доказів про обмеження доступу до приміщень відповідача) самостійно отримати доступ до усіх струмоприймачів та встановити потужність, обчислену виходячи зі струму навантаження електроустановок споживача при підключенні всіх наявних на час складення акта про порушення струмоприймачів на максимальну потужність, визначеного на підставі показів відповідних засобів вимірювальної техніки.

Постановою Північно-західного апеляційного господарського суду від 18.07.2023 рішення Господарського суду Вінницької області від 27.04.2023 скасовано, ухвалено нове рішення, яким позов задоволено: стягнуто з Підприємства на користь Товариства 2 005 300,76 грн вартості необлікованої електричної енергії.

Постанову мотивовано тим, що суд першої інстанції при ухваленні рішення здійснив переоцінку змісту складеного акта про порушення від 29.04.2021 № 01631, який вже був предметом дослідження у справі № 902/861/21, чим порушено принцип юридичної визначеності. З огляду на набрання законної сили рішенням Господарського суду Вінницької області у справі № 902/861/21, відсутності доказів визнання недійсним рішення комісії позивача з розгляду акта про порушення від 29.04.2021 № 01631, оформленого протоколом від 20.05.2021 № 83, про нарахування кількості необлікованої (недоврахованої) електроенергії, суд апеляційної інстанції дійшов висновку, що зазначені документи є чинними та обов'язковими для виконання.

Відносини господарюючих суб'єктів в сфері електроенергетики регулюються спеціальним законодавством, зокрема ЗУ «Про ринок електричної енергії», Кодексом комерційного обліку електричної енергії, затвердженим постановою Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг №311 (далі ККОЕЕ), Правилами роздрібного ринку електричної енергії, затвердженими постановою Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг №312 від 14.03.2018 (далі ПРРЕЕ), які застосовуються судом в редакціях станом на день виникнення спірних правовідносин між сторонами спору.

Відповідальність за збереження і цілісність засобів комерційного обліку електричної енергії та пломб (відбитків їх тавр) відповідно до акта про пломбування покладається на власника (користувача) електроустановки або організацію, на території (у приміщенні) якої вони встановлені. Відповідальним за експлуатацію та технічний стан засобів (вузлів) вимірювальної техніки є їх власник.(п.2.3.4 ПРРЕЕ).

Власники (користувачі) електроустановок, об'єктів або окремих елементів об'єкта, території (приміщення), де встановлені ЗКО, пломби та індикатори впливу (зокрема електричного/магнітного поля) на ЗКО, а також інше обладнання вузлів обліку, відповідають за їх збереження і цілісність (зокрема дотримання обумовлених проектом

параметрів зовнішнього середовища, захист від пошкоджень та зовнішнього втручання) відповідно до акта пломбування (документа, що стверджує факт пломбування і передачу на збереження ЗКО, установлених пломб та індикаторів) (п.5.5.1 ККОЕЕ).

Підпунктами 2-4 пункту 5.1.1 ПРРЕЕ передбачено, що оператор системи має право: на безперешкодний доступ (за пред'явленням представником службового посвідчення) до розрахункових засобів вимірювання електричної енергії, що встановлені на об'єктах споживачів та інших учасників роздрібного ринку, електроустановки яких приєднані до електричних мереж на території діяльності оператора системи; проводити (за пред'явленням представником службового посвідчення) обстеження електроустановок споживачів щодо виявлення споживання електричної енергії поза засобами вимірювання та інших порушень, що викликають неправильне вимірювання обсягів споживання електричної енергії; на безперешкодний доступ (за пред'явленням представником службового посвідчення) до електричних установок споживача для проведення технічної перевірки засобів вимірювання, контролю за рівнем споживання електричної енергії та потужності, вимірювання показників якості електричної енергії, контрольного огляду електричних мереж від межі балансової належності до точки вимірювання та/або точки обліку відповідно до умов укладених договорів, а також для виконання відключення та обмеження споживання відповідно до встановленого цими Правилами порядку та умов договору, виконання інших робіт відповідно до договору.

Відповідно до п.8.2.4 ПРРЕЕ, у разі виявлення представниками оператора системи пошкоджень чи зриву пломб та/або індикаторів, установлених у місцях, указаних в акті про пломбування, або пошкоджень відбитків тавр на цих пломбах, пошкодження розрахункових засобів вимірювальної техніки, явних ознак втручання в параметри розрахункових засобів вимірювальної техніки з метою зміни їх показів, самовільних підключень до електричних мереж розрахунок обсягу електричної енергії, який підлягає оплаті, здійснюється відповідно до порядку, визначеного главою 8.4 цього розділу.

Згідно п.8.2.5 ПРРЕЕ, у разі виявлення під час контрольного огляду або технічної перевірки уповноваженим представником оператора системи, від якого споживач одержує електричну енергію, порушень цих Правил, у тому числі фактів безоблікового споживання електричної енергії, на місці виявлення порушення у присутності споживача (представника споживача) або іншої особи, яка допустила представників оператора системи на об'єкт (територію) споживача для проведення перевірки (за умови посвідчення цієї особи), оформлюється акт про порушення згідно з формою, наведеною в додатку 9 до цих Правил.

Акт про порушення складається представниками оператора системи, які мають таке право згідно з посадовою інструкцією, пройшли відповідне навчання та інструктаж, після пред'явлення ними службових посвідчень.

В акті про порушення мають бути зазначені зміст виявленого порушення з посиланням на відповідні пункти цих Правил та всі необхідні для визначення обсягу та вартості необлікованої електричної енергії параметри, що характеризують електроустановку споживача, схему підключення електроустановки споживача та її графічне зображення із зазначенням: меж балансової належності; перерізів та матеріалу

всіх проводів (кабелів), наявних у схемі підключення; номінальної сили струму спрацювання комутаційних апаратів, задіяних у схемі підключення; фазування лічильника на дату оформлення акта про порушення.

Споживачі, представники оператора системи, інші особи, присутні при перевірці, під час здійснення перевірки електроустановок мають право здійснювати фото- та відеозйомку для фіксації виявлених порушень та/або відмови споживача (представника споживача або іншої особи, яка допустила представників оператора системи на об'єкт (територію) споживача для проведення перевірки) підписувати акт про порушення, про що зазначається в акті про порушення. В акті про порушення заповнюються всі графи та рядки без пропусків. Виправлення чи підчищення не допускаються.

Акт про порушення № 01631 був предметом спору у іншій господарській справі № 902/861/21, на підставі його оцінки суд зробив висновок, що зазначення в зауваженнях до акта про порушення про: надання паспортних даних струмоприймачів; надання можливості здійснити заміри навантаження струмоприймачів; потужність наявного на підприємстві обладнання з сумарною потужністю 94 кВт не знайшли свого підтвердження в матеріалах справи, позаяк позивачем не надано жодного доказу щодо встановлених струмоприймачів за адресою: провулок Український, 8 в с. Стадниця Вінницького району. При цьому, посилення позивача (Підприємства) на наявність паспортних даних на заводських табличках, що прикріплені до обладнання суд визнав безпідставними, з огляду на те, що при проведенні перевірки споживачем не надано допуску до всіх приміщень для вимірювання струму.

Таким чином, враховуючи документально встановлене та підтверджене порушення позивачем, як споживачем, ПРРЕЕ, а саме не забезпечення збереження і цілісності на об'єкті розрахункового засобу обліку електроенергії та пломб, відповідальність за збереження яких покладено на позивача, суд дійшов висновку про правомірність нарахування відповідачем вартості необлікованої електричної енергії згідно з частиною 3 пункту 8.4.10 ПРРЕЕ.

Як установив суд апеляційної інстанції, посилаючись на положення частин 4, 5 статті 75 ГПК України, у судових рішеннях у справі № 902/861/22 за участю Товариства і Підприємства, предметом розгляду було питання наявності чи відсутності підстав нарахування заборгованості за обсяг та вартість необлікованої електричної енергії, внаслідок виявлення енергопостачальною організацією порушень та на цій підставі складання акта про порушення.

Отже, суд апеляційної інстанції на підставі встановлених фактичних обставин у згаданих в оскаржуваній постанові судових рішеннях у справі № 902/861/22 дійшов висновку про те, що суд першої інстанції при ухваленні рішення від 27.04.2023 здійснено переоцінку змісту акта про порушення від 29.04.2021 № 01631, який вже був предметом дослідження у справі № 902/861/22, чим порушено принцип юридичної визначеності.

За таких обставин колегія суддів вважає, що висновки суду апеляційної інстанції щодо застосування положень статті 75 ГПК України не суперечать висновкам Верховного Суду, викладеним у наведених в касаційних скаргах постановках. Наведені висновки суду касаційної інстанції за своїм змістом є загальним правилом визначення ознак преюдиційних обставин, наявності або відсутності яких оцінювалась судом касаційної

інстанції у кожній наведеній справі з урахуванням предмета позову, суті правовідносин та встановлених фактичних обставин кожної конкретної справи.

Детальніше з текстами судових рішень можна ознайомитися за посиланням:

- Рішення Господарського суду Вінницької області від 27 квітня 2023 року у справі № 902/670/22 - <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110687829>;

- Постанова Північно-західного апеляційного господарського суду від 18 липня 2023 року у справі № 902/670/22 - <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112367237>;

- Постанова КГС ВС від 31 жовтня 2023 року у справі № 902/670/22 - <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114834771>.

3.3. Пунктом 1.1. Закону України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» визначено, що страховальники - юридичні особи та дієдатні громадяни, що уклали із страховиками договори обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності за шкоду, заподіяну життю, здоров'ю, майну третіх осіб під час експлуатації наземного транспортного засобу.

Національне законодавство має тлумачитися таким чином, щоб результат тлумачення відповідав принципам справедливості, розумності та узгоджувався з положеннями Конвенції.

Метою законодавця при регулюванні відносин у сфері обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів є в першу чергу захист потерпілої особи життю, здоров'ю та/або майну якої заподіяна шкода внаслідок експлуатації забезпеченого транспортного засобу.

Кваліфікація події ДТП лише через ознаку руху транспортного засобу є помилковою.

Особливі правила статті 1187 ЦК України діють тоді, коли шкоду завдано тими властивостями об'єкта, через які діяльність із ним визнається джерелом підвищеної небезпеки.

Головною особливістю відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки, є те, що володілець небезпечного об'єкта зобов'язаний відшкодувати шкоду незалежно від його вини.

Перед потерпілим несуть однаковий обов'язок відшкодувати завдану шкоду як винні, так і невинні володільці об'єктів, діяльність з якими є джерелом підвищеної небезпеки.

За встановленими у ході судового розгляду обставинами на території колишньої тракторної бригади під час розвантаження зерна пшениці з кузова автомобіля «МАЗ 5551», відбувся обрив гідравлічного штоку кузова з відривом та пошкодженням кріпильних болтів кузова автомобіля з подальшим падінням кузова на фізичну особу, яка перебувала безпосередньо позаду транспортного засобу.

Дану подію визнано страховим випадком по ризику - настання цивільної відповідальності власника транспортного засобу за заподіяну шкоду, згідно з умовами договору страхування

У відповіді Національної поліції України щодо дорожньо-транспортної пригоди зазначено, що ідентифікатором картки ДТП в системі НПУ є номер 3. Вид ДТП - падіння вантажів.

Судом критично оцінено доводи відповідача, що вказана подія не є ДТП, з урахуванням наступного.

Преамбулою Закону України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» передбачено, що цей Закон регулює відносини у сфері обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів і спрямований на забезпечення відшкодування шкоди, заподіяної життю, здоров'ю та майну потерпілих **при експлуатації наземних транспортних засобів на території України.**

Згідно пункту 1.7. статті 1 Закону забезпечений транспортний засіб - транспортний засіб, зазначений у чинному договорі обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності, за умови його експлуатації особами, відповідальність яких застрахована.

Приписами статті 5 Закону, що визначає об'єкт обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності та умови відшкодування шкоди, передбачено, що об'єктом обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності є майнові інтереси, що не суперечать законодавству України, пов'язані з відшкодуванням особою, цивільно-правова відповідальність якої застрахована, шкоди, заподіяної життю, здоров'ю, майну потерпілих **внаслідок експлуатації забезпеченого транспортного засобу.**

Приймаючи до уваги, що подія за участі потерпілої особи та забезпеченого транспортного засобу, власником якого застрахована цивільно-правова відповідальність відбувалася під час та внаслідок експлуатації забезпеченого транспортного засобу страховиком вказана подія відповідно до умов страхового полісу та вимог Закону визнана страховим випадком.

Відповідно до висновку, викладеного у постанові Великої Палати Верховного Суду від 04 липня 2018 року у справі № 755/18006/15-ц (провадження № 14-176цс18), у

випадках, коли деліктні відносини поєднуються з відносинами обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів, боржником у деліктному зобов'язанні в межах суми страхового відшкодування виступає страховик завдавача шкоди.

Цей страховик хоч і не завдав шкоди, але є зобов'язаним суб'єктом перед потерпілим, якому він виплачує страхове відшкодування замість завдавача шкоди.

Таким чином, обов'язок з відшкодування шкоди в межах страхового відшкодування покладається на страховика.

Твердження відповідача, про те, що подія, яка відбулася за участю забезпеченого транспортного засобу не є ДТП, суд відхиляє, оскільки згідно відомостей Національної поліції України вказаній події присвоєно ідентифікатор дорожньо-транспортної пригоди та зазначено вид дорожньо-транспортної пригоди - падіння вантажу.

З обставин встановлених судом у вирокі Іллінецького районного суду Вінницької області від 26.05.2022 року у справі № 131/1086/21 та з огляду на висновок судової автотехнічної експертизи вбачається, що дорожньо-транспортна пригода визначена в установленому порядку безпосереднім наслідком невідповідності технічного стану та обладнання транспортного засобу існуючим вимогам Правил дорожнього руху які, з технічної точки зору, перебували у причинному зв'язку з виникненням події даної пригоди.

Встановлені обставини є підставою для реалізації страховиком передбаченого підпунктом «г» пункту 38.1.1 статті 38 Закону права після виплати страхового відшкодування подати регресний позов до страхувальника.

Згідно з частиною п'ятою статті 1187 Цивільного кодексу України особа, яка здійснює діяльність, що є джерелом підвищеної небезпеки, відповідає за завдану шкоду, якщо вона не доведе, що шкоди було завдано внаслідок непереборної сили або умислу потерпілого.

Таким чином закон містить вказівку на перерозподіл обов'язку доказування та зобов'язує саме відповідача довести, що шкода, завдана джерелом підвищеної небезпеки, була спричинена внаслідок непереборної сили або умислу потерпілого. Разом із тим, шкода, завдана джерелом підвищеної небезпеки, завжди є неправомірною та передбачає безвинну відповідальність власника такого джерела.

З огляду на презумпцію вини заподіювача шкоди, передбаченої частиною другою статті 1166 ЦК України, відповідач звільняється від обов'язку відшкодувати шкоду (у тому числі і моральну шкоду), якщо доведе, що шкоду було завдано внаслідок непереборної сили або умислу потерпілого (частина п'ята статті 1187 ЦК України, пункт 1 частини другої статті 1167 ЦК України).

Порядок та умови відшкодування шкоди безпосередньо встановлено ЦК України, відповідно до якого умовами відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки, є протиправність поведінки заподіювача шкоди, наявність цієї шкоди у потерпілого і причинного зв'язку між ними.

Приймаючи до уваги, що матеріалами справи підтверджуються обставини щодо настання страхового випадку із забезпеченим транспортним засобом, що належить відповідачу, виплати страховиком страхового відшкодування у межах ліміту

відповідальності членам сім'ї потерпілої особи, а також обставина причинно-наслідкового зв'язку між встановленою невідповідністю технічного стану та обладнання забезпеченого транспортного засобу існуючим вимогам Правил дорожнього руху та дорожньо-транспортною пригодою, суд першої інстанції дійшов висновку, що позовні вимоги позивача про стягнення з відповідача у порядку регресу виплаченого страхового відшкодування у розмірі є обгрунтованими та підлягають задоволенню.

Відповідні висновки підтримано судом апеляційної інстанції.

Детальніше з текстами судових рішень можна ознайомитися за посиланням:

- Рішення Господарського суду Вінницької області від 07 квітня 2023 року у справі № 902/849/22 - <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110304640>;

- Постанова Північно-західного апеляційного господарського суду від 30 червня 2023 року у справі № 902/849/22 - <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111899962>;

- Ухвала КГС ВС від 02 серпня 2023 року у справі № 902/849/22 - <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112578577>.

Дякуємо за ознайомлення з відповідним Дайджестом судової практики, сподіваємось, що розміщена інформація буде корисною до застосування у професійній діяльності.

Дайджест містить короткий огляд деяких судових рішень Господарського суду Вінницької області, Північно-західного апеляційного господарського суду, Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду.

У Дайджесті викладено лише основний правовий висновок, який сформовано судами з урахуванням фактичних обставин справи та норм законодавства, чинних на момент виникнення спірних правовідносин.

Для правильного розуміння висловленої в судових рішеннях правової позиції необхідно ознайомитися з їх повним текстом, розміщеним у Єдиному державному реєстрі судових рішень.

Принагідно колектив Господарського суду Вінницької області вітає юридичну спільноту, учасників судових процесів, колег та усіх причетних до діяльності судової гілки влади з Днем працівників суду, Різдва Христовим та Новим Роком, бажаючи миру та злагоди кожному дому, родині, спокою кожному серцю!

Стежте за нами онлайн та у соціальних мережах

сторінка у мережі
Facebook

vn.arbitr.gov.ua/sud5003/

inbox@vn.arbitr.gov.ua

[@user-ir3wn8qf6l](https://www.youtube.com/user-ir3wn8qf6l)

